

Mies se on valtiomieskin –seminaari

2.9.2006 klo 13-16 Rauhala, Mannekatu 1

Seminaariesitelmä: Rakkaus ja runot Snellmanin elämässä

dosentti Raimo Savolainen

Hyvät kuulijat!

Tänä vuonna 200 vuotta täyttävä suomalaisen sivistyksen esitaistelija ja modernin yhteiskunnan kehittäjä J. V. Snellman on perinteisesti jäykistynyt patsaaksi tai muistetaan vain muinaisesta satasesta. Haastavaa hänen hahmottamisensa onkin, vaikka ehkä jotain muutosta nyt juhlavuonna on saatu aikaan. Kun pintaa alettiin 175-vuotisjuhlissa raaputtamaan monipuolinen vaikuttaja jouduttiin ensin pilkkomaan, että elämä ja merkitys saatiin jollain lailla tarkasteluun. Siksi hänestä on leivottu filosofia, sanomalehtimiestä, senaattoria ja vaikka mitä mutta kokovartalokuva oli hävinnyt.

Lopputuloksena syntynyt viipale-Snellman paljastaa kuitenkin hyvin vähän siitä, miten hän ihmisenä kykeni vakaumuksensa mukaan elämään ja millainen oli se inhimillinen voima, mikä lopputulokseen johti. Siksi on ollut tärkeää, että Snellmanin koottujen teosten myötä on mahdollista paljastaa hänen toimintansa koko kaari. Mukaan tulee silloin myös valtiomiehessä ihminen, hänen roolinsa miehenä, aviopuolisona ja isänä.

Elämäkerran punainen lanka on Snellmanin oma sivistymisprosessi, miten hän omien kokemuksiansa ja mietiskelynsä kautta vapautui lapsuudenpiiristään, itsenäistyi ajattelussaan ja kehittyi osallistujaksi. Kiinnostavaa on ollut jäljittää niitä aineksia, joista hänen maailmankuvansa on rakentunut, mistä hän oman päänsä teki.

Tavoitteena on ollut nähdä myytiksi muotoutunut suurmies omassa ajassaan ihmisenä ihmisten joukossa ja kuvata hänet niiden inhimillisten ponnistelujen keskellä, jotka

häntä ihmisenä ovat karaisseet. Näissä ponnisteluissa rakkausasiat nousevat erityisesti esiin kuten kenen tahansa muun elämässä. Kun halutaan etsiä hänen elämästään se sivistyksen voima, joka hänet ajoi yhä uudelleen isänmaan palvelemiseen oman mukavuutensakin kustannuksella, vaimo ja perhe ovat hänen menestystarinansa yksi keskeinen perusta.

Matka tälle vankalle perustalla oli kuitenkin pitkä ja kivinen. Se kulki nuoruuden ensi-ihastusten menestysten ja takaiskujen kautta kirjalliseen muotoon puettuun rakkauden ideaan, joka toteutui hänelle henkilökohtaisesti vasta pitkän odottelun jälkeen. Siitä eteenpäin arjen perhe-elämä muokkasi rakkautta käytännölliseen suuntaan siirtyäkseen perintönä omille lapsille.

Alun alkaen Snellman ei ollut mikään naisten mies. Snellman viihtyi enimmäkseen kirjojen parissa mutta yhä enemmän alkoi huvittaa myös naisten seura. Ensimmäisiä merkkejä kiinnostuksesta vastakkaiseen sukupuoleen oli Alahärmässä koulun kesälomien aikana, kun hän alkoi viihtyä hyvin naapurissa asuvan, kaksi vuotta vanhemman Henrietta Strombergin seurassa. Tämä oli äitinsä tapaan erityisen herkkä meedio, joka eräässä unessa oli nähnyt Jannen ojentavan häntä kohti kätensä, johon oli piirtynyt aatelisvaakuna.

Varsinaisen ensirakkautensa näissä Palon tilan hehkeissä maisemissa Snellman koki kesällä 1822 Oulun palon jälkeen viisi vuotta itseään vanhempaan Anna Ahlaan, joka oli äitipuolen nuori, lahjakas ja kaunis sisar. Nuoret rakastuivat ja menivät salakihloihin. Tietoa ei ole, miten vakavat avioitumisaikeet olivat mutta ainakin ne olivat lailliset, koska samana kesänä Snellman oli päässyt ripille 11.8.1822 Alahärmän harmaakivikirkossa. Kihlauksella oli kuitenkin onneton loppu, kun morsiamen kotipitäjässä Rautalammilla vaikeiden matkojen päässä, kilpakosijat, paikallisen rovastin pojat, katkaisivat rakastavaisten yhteydenpidon varastamalla kirjeet ja levittämällä perättömiä huhuja kihlauksen purkautumisesta. Kuultuaan

asiasta Snellman halusi saada huhuista lopullisen varmuuden ja matkusti suorinta tietä Rautalammille, jossa tajusi, että hänen morsiamensa oli vääryydellä erotettu hänestä ja menossa naimisiin toisen kanssa. Yhtä järkyttynyt morsian ei katsonut voivansa perua enää toiselle antamaansa aviolupausta.

Suremista ei kestänyt pitkään, kun seuraavana kesänä 23-vuotias Snellman ollessaan kotiopettajana Vihdin Haittisissa ihastui 15-vuotiaaseen Veikkolan kartanon tyttäreen Cecilia Aurora von Rehauseniin, jolle kirjoitteli surumielisiä runoja. Eräs tällainen on sattumalta säilynyt: ”Ihmeellisen laulun lumousta/taivas ei mulle tahtonut suoda./ Keräsinpä sentään uskallusta/tunteeni näin Sulle julkituoda./Mykkä tuskani jo saapuu salaa/sinne, missä pielukselle painat pään, muista nuorukaista jonka sielu palaa,/jolta kaikki kielletään./ Milloinkaan ei kukaan toinen nainen/armas puolisoni olla voi./Sydämeni, suruun taipuvainen/ lemmen autuutta ei soi.” Kosinta ei johtanut tulokseen ja traagisinta on, että kaipauksen kohde kuoli naimattomana Tammisaassa 9.7.1881, melkein samana päivänä kuin yli 30 vuotta leskenä jo elänyt Snellman.

Muutenkaan Snellmanilla ei tuntunut olevan menestystä naisten kanssa, koska väittelyintonsa ja kaikki tietävyytensä vuoksi häntä pidettiin suupalttina ja sietämättömänä. On myös sanottu, että edes hänen ulkomuotonsa ei onnistunut saamaan naisia suopeiksi. Hän pakeni murheitaan huilunsoittoon, jota hän mielellään harrasti viulun säestyksellä. Vaimon löytäminen oli kuitenkin haaveissa. Runebergin onnitteluruno vuodelta 1831 tuoreelle kandidaatille kuvaa hyvin toiveita siirtyä opiskelijakammioista avioliittomarkkinoille, joita huokauksia ystävä on läheltä kuunnellut:

”Herra kandidaatti Snellman,
ken kandidaattitutkinnon sai suoritetuksi vaivoin
ei enää kirjaan kajoa, käy tietään tyhjin aivoin.
On häntä turha muistuttaa luvuista vähistä,

mies silloin oitis alkaa huutaa ja rähistä.

En pysty enää lukemaan, ei kuunnellakaan huoli,
on ajatukset vallannut kauniimpi sukupuoli.

Kun tämän kirjeen lähetän, niin vähän pelkään kyllä;
kas luulen että sillä pitäis olla hame yllä.”

Runeberg oli näet arvaillut, että Snellmanilla oli ”joitain askareita rakkauden teillä” ja että ”hän oli saanut hyvän alun”. Snellman päätti tämän tuntemattomaksi jääneen ihmissuhteen kuitenkin tylästi, mistä hänen August-veljensä häntä ankarasti moittii kesällä 1830: ”Sinä pyysit hänen sydäntään, hän lahjoitti sen sinulle, sinä heitit sen pois lähtiessäsi tavoittelemaan kunniaa, ja missä hän on nyt.”

Epäonniset romanssit saivat Snellmanin vetäytymään entistä tiiviimmin yksinäiseen kammiotyöskentelyyn, mistä todistaa papereiden joukossa löytynyt runo: ”Ei intohimo minkään lajinen/ei vimma totuuteen tai neidon suuteroon/ tuo ihmismieleen tyyntä rauhaa. Vain hyödyllinen toimi tuottaa järjestyksen.” Snellmanin purkaessa energiaa perinpohjaiseen tieteelliseen tutkimukseen häntä kuitenkin harmitti, että hänen läheiset ystävänsä hohtivat perheonnea samoihin aikoihin, kun hänen ensikihlautumisensa kaatui salaliittoon. Kosinnat olivat järjestään johtaneet rukkasiin. Vaikka Cygnaeuksen mukaan Nervander, Runeberg ja Snellman olivat ”jakaneet samaa sänkyä ja sekä ottaneet ravintonsa samalta pöydältä”, romanssit eivät sujuneet aivan samaa tahtiin.

Samoihin aikoihin pikkuveli Augustin naimaonni lisäsi isonveljen paineita, mikä kävi ilmi, kun poikamiehenä edelleen pysynyt 33-vuotias Snellman oli tullut Kristiinankaupunkiin katsomaan nyt sitä autuutta, josta veli oli aikaisemmin kirjeessään kertonut tähän tapaan: ”Helläsydäminen veli Janne, se tyyni rauha ja onni, josta nautin hellän vaimon rinnalla, muistuttaa minua aina sinun yksinäisyydestäsi, mikään hellä hyväily ei ilahduta Sinua, kun päivän rasituksista uupuneena tulet

tyhjään huoneeseesi, kukaan uskollinen ystävä ei kevennä huoliasi. – Hellä veljesi, olen pahoillani puolestasi. Mitään muuta en voi.”

Yrityksistä huolimatta Snellmanilla ei tärpännyt myöskään Uudessakaarlepyyssä, jossa hän oleskeli suurimman osan vuotta 1839. Snellman jäi kaupungin seurapiirille hieman etäiseksi, koska häntä pelättiin hänen teräväkielisyytensä vuoksi. Kuitenkin hän viihtyi erityisen hyvin naisten seurassa. Hänen tapanaan oli usein virittää heidän kanssaan keskustelu näennäisfilosofisista kysymyksistä päästääkseen vain kiusoittelemaan tyttöjä omalla tietämyksellään. Kerrotaan hänen ihastuneen ainakin Mathilda Lindqvistiin, josta sittemmin tuli pormestarin vaimo Uuteenkaarlepyyhyn. Kerrotaan tyttöjen jopa hankkineen Snellmanin Logiikan-oppikirjan ja opetelleen ulkoa muutamia määritelmiä pärjätäkseen hänen kanssaan paremmin.

Hyvät kuulijat!

Snellmanin kirjava romanssihistoria ja hapuilu rakkauden poluilla koetteli erityisesti siinä mielessä, että hänellä oli luja kutsumus perheen perustamisesta ja palava halua löytää se oikea päämäärän toteutumiseksi. Näistä lähtökohdista ei ole yllättävää, että pitkän ulkomaanmatkansa aluksi hän ensitöikseen hyökkäsi Ruotsissa palvotun Carl Jonas Almqvistin perhekäsityksiä vastaan, joita tämä oli esitellyt ”Käy laatuun” teoksessa. Kirjailijan mielestä yhteiskunnan oli sopeuduttava, kun avioliiton muodon tosiasiallinen sisältö oli kadonnut. Snellmanille pelkkä tunne ei riittänyt perheen synnyn perustaksi; pelkkä rakkaus ei riittänyt takaamaan sen kestävyyttä ja onnistuneisuutta. Snellman ei hyväksynyt Almqvistin romaanin päähenkilön huokausta, että oli erittäin epämukavaa, että kahden yhteen sopimattoman ihmisen kaikesta huolimatta oli pysyttävä yhdessä ja näännytettävä toisensa. Hänen mukaansa jatkuva vaihtelu ei tuonut virkistystä, koska avioliiton onni on siveellisen tarkoituksen täyttämässä.

Snellman julkaisi samasta aiheesta nimettömänä Almqvistin romaanille jatko-osan. Se sidottu samanlaisiin kansiin ja samanlaisilla kirjasimilla painettuna kun alkuperäinen teos. Toivottu vaikutus saatiin aikaan sillä, että omassa tarinassaan Snellman johti avoliitossa elävät päähenkilöt katastrofimaaiseen tuhoon ja havainnollisti tällä tavalla, mihin päähenkilöiden moraaliton ratkaisu johti. Hän riisui pois Almqvistin runolliset harsot ja toi järkyttävällä tavalla esiin vaihtelevien tunteiden varaan jätettyjen ihmissydämien yksinäisen avuttomuuden hukuttaen vaimonsa hylänneen miehen kahden rakastajattarensa kanssa.

Tukholmassa Snellman yritti saada ratkaisun aikaan tavoittelemalla romaanikirjailija Emilie Flygareä, leskeä, joka juuri oli muuttanut pienen poikansa kanssa kaupunkiin. Kirjallisuuspiirissä hänen viehättävä olemuksensa herätti huomiota ja hän oli poikamiesten jatkuvan kiinnostuksen kohteena. Myös Snellman ihastui häneen ja kosi häntä kaksikin kertaa. Kosinnat torjunut kirjailijatar joutui moittimaan suomalaisia itsepäiseksi kansakunnaksi, kun Snellman oli vielä toisenkin torjumisen jälkeen todennut ”minä toivon kuitenkin”. Snellmanin uskollisuutta ihastukselleen jäi todistamaan Snellmanin hänelle omistama runo, joka oli päivätty 18.8.1840. Keskimäinen säkeistö kuului: ”Älysi toki säkenöi ja luomuksesi, mutta/ sun olemukses säteilee myös naisen suloutta. Siis armain mielin sinulle me maljan kohotamme”.

Hyvät kuulijat!

Viimeisten rukkasten jälkeen Snellman rauhoittui Keski-Euroopan kierroksellaan esteettisiin sfääreihin ja keskittyi naiskauneuden ulkonaiseen ihailuun välttäen huolella ansat pitkäaikaisemmista seurauksista. Havaintonsa hän kirjasi huolella matkapäiväkirjaansa.

Esimerkiksi Kööpenhaminan oopperassa Tanskan etevin näyttelijätar Johanna Louisen Heiberg oli loputtoman mielenkiintoinen. Snellmanin sanat eivät tahtoneet riittää hänen rakastettavuutensa kuvaukseen. Matkakumppanin kanssa he onnistuivat kiteyttämään heidän yhteisen hurmionsa sanoihin: ”Kauniimpaa naisellisen viehätyksen, puhtaan sivistyksen, toden yleisen taidekäsityksen, vaatimattomuuden ja perheen äidillisyyden harmoniaa on vaikea löytää.”

Vaellettuaan Rein-joen rantaylängöillä hän löysi Braubachista miellyttävimmän majapaikan. Ateria oli edullinen mutta ennen kaikkea sen tarjoili ensiluokkainen kaunotar: ”Hänellä oli mitä ihastuttavin profiili, mitä somimmat suu ja leuka, mitä tulisimmat tummat silmät ja tumma kaunis tukka. Lisäksi hän oli vilkas, nopea, naiivi ja tavattoman innokas miellyttämään.” Aterian jälkeen Snellman asteli nopeasti pois lumoojattaren luota ja lähti jatkamaan vaellusta.

Sveitsin Alpeilla ihastellessaan Grindenwaldin laaksoa kuutamossa Snellmanista tuntui, että kauniin luonnon katseleminen sai ihmismielen aina kääntymään itseensä ja sielun kohoamaan jaloihin tunteisiin ja ajatuksiin. Snellman totesi: ”Viidentoista, kahdeksantoista ikäisenä vajotaan haaveisiin, jotka liittyvät rakastetun hahmoon, mutta tuovat mukanaan myös unelmat suurista uroteoista tai suurista hyveistä. Miehen tai kypsän naisen iässä ihmisellä sitä vastoin on jo valmis suunta elämälleen ja luonnon kauneus silloin valtaa hänen mielensä, niin tunne ja ajatus jalostavat tuota suunnitelmaa, koska sillä hetkellä ei tunne alhaisia, näkemystä sumentavia pyyteitä.”

Matkustaessaan ahtaassa ja hitaasti kulkevalla vaunulla Prahaan kehoja teitä myöten hänelle oli suuri lohdutus raisu ja elämänhaluinen 18-vuotias Karin Klaus, jolle omien sanojensa mukaan olisi tarvinnut osoittaa vain hyvää tahtoa saadakseen hänet Suomeen mukaansa. Tyttö oli kukoistava ja kaunis kuin ruusu.

Palattuaan Tukholmaan Almqvist-kritiikkinsä ja Keski-Euroopassa julkaisemansa Persoonallisuuden idea-teoksen pohjalta Snellman julkaisi avioliittoromaanin. Siihen mennessä ainoa perhefilosofiaan viittaava artikkeli oli ollut Freja-lehdessä ilmestynyt otsikolla ”Filosofin ajatuksia kauniimmasta sukupuolesta” ja kehotuksella: rouvat lukekoot aviomiehilleen ja nuoret naiset rakastajilleen! Nyt Snellman alkoi nyt laatia erityisesti naislukijoille suunnattua romaanisarjaa, joilla pyrki osoittamaan, että pelkkä tunteenomainen ja luonnollinen rakkaus ei riitä ehdoksi avioliiton onnistumiselle. Päämääräksi hän asetti miehen ja naisen välisen siveellisen ja järkevän aviosuhteen. Romaaneissa juoni kehittyi siten, että miehen ja naisen välinen rakkaus kehittyi avioliitossa isänmaanrakkauden teemaksi. Ihminen löytää toiminnalleen kestävän perustan vasta ylittäessään ahtaan yksilöllisen minuutensa rajat ja liittyessään kansakunnan yhteisiin kohtaloihin. Romaanikirjallisuuden tärkein tehtävä kansankirjallisuutena on tematisoida rakkauden käsite isänmaanrakkautena.

Hyvät kuulijat!

Rinnan maineen kasvamisen kanssa kasvoivat Snellmanin avioitumisaineet jo 38-vuotiaaksi ehtineellä poikamiehellä. Kuopiossa asian hoitaminen oli todennäköistäkin, koska Snellman ei ollut huono sulhaskandidaatti kenellekään Kuopion seurapiirin tähdelle. Sitä ei taannut pelkästään hänen asemansa rehtorina tai lehden kustantajana vaan sujuva sukkulointi jatkuvassa seurapiiritapahtumien virrassa.

Alusta alkaen hän oli päässyt sisään sisimpiin verkostoihin, kuten konfirmaatioona 16.6.1844, jossa ripille pääsi kolme ystävästä: apteekkarintytär Johanna Lovisa (Jeanette) Wenneberg (s. 1828), kihlakunnantuomarin tytär Emelie Charlotte Forstén (s. 1827) ja aikaisemmin mainittu lääkärintytär Evelina A. Schmidt. Näille ”kukkeille neidoille” Snellman laati onnittelurunon, joka ei jätä arvailujen varaa:” Kukoistavaiset/ilon lapsukaiset,/ elon kevään kruunaamat!/Teille siis maljat,/ Päivä

on Teidän,/ Tervehdyslaulut kajahtavat!/ Kohtapa teille on koittava aika/Kohdata unelmat, sydänten mahti./ Vielä ei huolta, kas vielä on vieno/Kaipaus rinnassa kuohahtava./Viaton vielä, kätkössä olkoon,/Salaisuus poskia kuumottava!

Snellmanilla ei vaimoehdokkaita ainakaan puuttunut. Kuopion avioliittomarkkinoilla oli vapaana ainakin 12 säätyläisneitoa, jotka pitivät haaveilijoiden tulta yllä kainosti keimaillen kuten hyvin kasvatettujen nuorten naisten kuului. Välillä he käyttäytyivät veitikkamaisen viehkeän suosiollisesti ja välillä pidättyvästi. Neitojen suosiota lisäsi heidän musikaalisuutensa. Esimerkiksi neiti Wennbergin tapauksessa apteekkari isän musikaalisuus johdatti Jeannette-tyttären musiikin pariin ja hänestä kehittyi taitava pianonsoittaja sisarensa Idan ohella. Pianonsoiton ohella Jeannette lauloi kauniisti ja oli kysytty esiintyjä seurapiirijuhlissa. Kerrotaan, että umpiruotsalaisten kuulijoiden mukaan suomen kielikin soi hänen laulamanaan leivosen liverryksen lailla.

Snellman pääsi lähelle neiti Wennbergiä hyvä ystävänsä yläalkeiskoulun laulun ja saksanopettaja Rudolf Lagin avulla, joka esiintyi paljon myös yksityiskodeissa laulamassa duettoja oppilaansa Jeannette Wennbergin kanssa. Kuunnellessaan ahkerasti näitä konsertteja jotain syttyi Snellmanin rinnassa. Tammikuussa 1845 Snellman kirjoitti Saimassa eräästä ”musikaalisesta suareesta” talvimarkkinoiden aikaan. Hänen mukaansa Lagin innostuneen laulunopettajan taidot pääsivät esiintyjissä esiin ja tulokset osoittautuivat yllättävän hyväiksi. Snellman toivoi, ettei ilta jäänyt viimeiseksi, koska Lagia avustaneet ”ihanat musiikin harrastajattaret samoin kuin yleisökin haluavat varmasti myöhemminkin osoittaa mieltymystään niin jaloon ja täälläpäin harvinaiseen nautintoon.” Esiintymässä oli ihana Jeannette Wennberg. Myöhemmin Snellman mainitsi olleensa kuuntelemassa neitokaista suuressa konsertissa oululaisen serkkunsa Johan Wilhelm G:son Snellmanin kanssa. Tämä muisti hyvin myös kaunottaren, johon Snellmanin katse oli usein kiinnittynyt.

Snellman ryhtyi pian tositoimiin mutta kaikki ei sujunutkaan 17-vuotiaan lapsen ja 39-vuotiaan arvokkaan herran välillä. Ensimmäinen Snellmanin epätoivoinen vuodatus on toukokuulta 1845. Snellman kirjoitti kiihtyneessä tilassa Johannalle ensimmäisen epäonnistuneen kosinnan jälkeen. Hän kirjoitti yllättyneelle tytölle:” Mutta lisäksi tyynemmän surun hetkenä: jollei suloinen Lapsi arvele, että eilinen mielentila oli kenties loukatun naisenarvon ohimenevä tunne ja että sitä vastoin tunne, jolle usein olen perustanut toivoni, elää muuttumattomana sydämessä, jolle hyvä Lapsi koe vakaata aikomusta olla minulle jalo puoliso ja suo minulle tyyntä luottamusta siihen toisella kohtaamisella tähän mennessä koetun lisäksi, eikä halua pitää jo annettuja lupauksia, jollei ole vähäisintäkään katumusta, joka todistaa tämän aikomuksen hyvän syyn – silloin on tulevaisuus menetetty.” Toisessa kirjeessä hän vakuutti, ettei tule aiheuttamaan vähäisintäkään hämmennystä muiden edessä sille, jota rakasti ja rakastaa.

Asiat näyttivät alkaneen sujua, kun Helsingissä Robert Tengström oli kuullut varmoja huhuja kihlauksesta ja onnitteli kaikkien ystävien puolesta. Snellman kuitenkin pyysi, että ”annat maailman uskoa lörpöttelyn olevan lörpötystä eikä mitään muuta.

Tietäisin varmaankin jotakin asiasta, jos olisin mennyt kihloihin.”

Luottamuksellisesti hän ilmoitti kuitenkin, että ”se mitä ei ole vielä tapahtunut, saattaa tapahtua.” Kosminen oli ottanut Snellmanin voimille, koska helluntain aikoihin hän oli sairastunut työn, valvomisen, lattiavedon ja sielun levottomuuden takia. Tämä oli aiheuttanut ”ankaran verentungoksen jaloimpiin ruumiinosiin, etenkin rintaan.” Näin vakava sairastuminen oli harvinaista, koska kahteentoista vuoteen hän ei ollut joutunut turvautumaan lääkkeisiin tai suoneniskentään.

Ystävät eivät voineet aavistaa, millaista aikaa Snellman eli: hän ei ollut poistunut kahteen päivään huoneestaan, ei vastaanottanut ketään, ei nukkunut, ei valvonut, ainoastaan tuskaillut ja toivonut. Näiden tuskaisten päivien kirjeissään valitulleen hän tunnusti, että heidän ikäeronsa oli aiheuttanut suurimman levottomuuden ja

epäilyksen tulevaisuudesta. Hän itse oli kuitenkin sopeutunut tilanteeseen ja oli ajatellut:” minä tarvitsen kiintymystä, jota sydämeni on janonnut koko elämäni ajan; minä tarvitsen rauhaisaa kotia, järjestynyttä, tyventä tilaa, missä viihtyy erilainen ilo kuin se myrskyävä, joka ei lainkaan enää houkuta; minä tarvitsen sielua, joka ymmärtää ja seuraa myötämieleisesti ponnisteluani yleisen hyväksi, mikä tähän asti on täyttänyt elämäni.” 39-vuotiaan vuodatus 17-vuotiaalle jatkui:” Minä tarvitsen puolison ja lapsia, joiden puolesta myös voin ponnistella ja työskennellä, jotta työni tuottaisi muutakin tyydytystä kuin kitsas ja usein kylmä suosion tyydytys.”

Snellman oli mennyt ilmeisen paniikkiin nuoren tytön säikähdyksestä ja sitä seuranneesta hiljaisuudesta, jonka oli taitamattomuuttaan aiheuttanut. Hän ei voinut salat kuitenkaan tunteitaan, vaikka kaikki näytti menetetyltä: ”Kaikki tai ei mitään! Mitä minä tahdon, ja mitä minä lupaan, sen ihana, rakas ihana lapsi tietää. Rakkautta minä tahdon, rakkautta minä lupaan, lupaan vaikka se ohut rihma, johon toiveeni vielä ovat kiinnittyneet, katkeaisikin!”

Ahdistavassa tilanteessa Snellmanin tunteet alkoivat purkautua runoiksi. ”Onneeni en saata luottaa” runossa Snellman riimiteli:” Katseeltasi pakoon käännyn,/Pelkään poltetta sen liekin./Minulta se voimat viekin, Turhaan kilvoitteluun näännyn.” Toisessa runossa hän pyysi:” Kulta sallithan mun sydämeni/ Viilenneenä sykähdellä taasen,/Järjen ääni alistumaan saa sen./ Anna takaisin mun selkeyteni; Elämästä turha toivo kitke,/ettei enää sielu naura, itke.” Toisaalta hän pyrki suostuttelemaan: ”Vuoksi sinun onnesi/Annan kaikkeni,/Toivon raastan sielustain,/nuolen haavojain” tai toisessa runossa: ”Rakkautta/lupaan mutta/vastaustas vuotan vaan./Suojan saisit,/rakastaisit!/Sanaani siis luota vaan.”

Ystävillä riitti riemua Snellmanin virumisesta lemmentuskissaan. Fabian Collan kuvasi A. E. Arppelle seuraavaa:” Siinä määrin ukko on esiintynyt tytön ehdottomana liehittelijänä, että seuraa mielitiettyään kuin varjo, vieläpä tanssii hurjemmin kuin

Vänrikki (ei kuitenkaan muiden kuin hänen kanssaan).” Collan kuvaa Johannaa:”--- pikkuinen sievä simasuu ja siinä suhteessa makupala meidän suuressa ja tytöistä rikkaassa kaupungissamme; sitä paitsi viaton ja vaatimaton kuten vastikään puhjennut ruusunnuppu’. Muuta ja enempiä hän ei tosin ole, mutta ehkäpä Snellman ajattelee – eikä ilman syyttä – että hän voi kasvattaa vaimonsa itse ja samalla omistaa ainakin miellyttävän vuoteenlämmittäjän.”

Rynnäköinti avioliiton puolesta näytti johtaneen tulokseen, koska Herman Kellgren totesi toukokuun lopussa saaneensa 31.5. ilosanoman Snellmanilta itseltään: ”Se veijari otti siteen silmiltään ja kehuskeli ja mahtaili, että hän oli lopultakin ottanut voiton eräästä, joka oli kauan pyristellyt vastaan.” Tämä oli leikinlaskua mutta Kellgren halusi välittää viestin kaikilta ystävilta Helsingistä, jossa jokainen halusi palasen hänen onnestaan. Kaikki toivoivat myös, että nyt ”Veli Snellman varmaankin muuttui armeliaammaksi ja näki kaikki olot valoisampina, lempeämmässä valaistuksessa; käyhän niin, että kun vain yksi kohta taivasta kirkastuu, tämän kohdan valo valaisee kaiken muunkin, kun sydämessä valkenee, valo leviää kaikkialle muuallekin.

Snellmanin vakavat aikeet ystäville paljastuivat lopullisesti, kun Snellman joutui hieman nolona pyytämään Robert-ystäväänsä hankkimaan Deckerin puodista uudenaikaisimman ja laadultaan parhaan – päivävarjon. Samalla hän muistutti, että tilanne ei ollut ihan niin selkeä kuin ystävät luulivat. Kirjeensä hän lopetti:” Arvioi tämän perusteella, miten naurattavaksi tunnen itseni ajatellessani filosofiaa ja ikävuosiani niskassani. Mene naimisiin nuorena. Se tuottaa hyvän omantunnon. Neuvon, joka tulee sydämeni syvyyksistä, antaa ystäväsi Joh. Vilh. Snellman.”

Sopeutumisongelmia todella olikin, koska samoihin aikoihin Snellman kirjoitti morsiamelleen:” Jatka leikkiäsi, Lapsi! Mutta muista, että sydämen hyvyys ei säily sillä, joka ei velvollisuuksiaan ei tunne, äläkä enää leiki omalla ja muiden

tulevaisuudella.” Vielä heinäkuun alussakaan ei oltu ihan selvillä vesillä, koska Snellman ei maininnut kihlauksestaan mitään Lönnrotille, totesi vain: ”Täältä ei ole mitään kerrottavaa.” Kuitenkin jotain paljastui: ”Luultavasti en pääse lähtemään minnekään tänä kesänä. Elän täällä enimmäkseen omassa kolossani enkä kovin rohkealla mielellä.”

Runoja syntyy sarjassa: Lausu ei hän sanaakaan, lämmin katse kerran suo, rakkautta lupaan mutta vastausta vuotan vaan, kysymykseen vastaa kulta. Snellmanin voimat epätietoisuuden keskellä olivat ehtymässä. Hän nuhteli houkuttelijaansa väärästä rohkaisusta:” Tulta lietsot rohkein käsin,/Joka polttaa sydäntäsi?/Käsitätkö,/Ymmärrätkö/Että uskon hanakasti/katsees hymyilyyn?”, koska se johti vain yhteen asiaan:” Hampain terävin se rintaa syö./Ehtymään se voimat saa mun,/Yhä raatelee, kun alkaa yö,/Valvoo koittaessa aamun.”

Tunnelma vaihtui heinäkuun puolenvälin jälkeen täysin, kun kihlaus alkoi olla näköpiirissä. Sävyt muuttuivat todelliseksi kujerrukseksi rakastavaisten kirjeenvaihdossa. Kun aikaisemmin kirjeiden alla oli J.V.S tai Snellman nyt tilalla oli ”Sinun Janne” eli lapsuuden hellittelynimi oli otettu käyttöön. Kirjeet alkoivat:” rakas, suloinen, ihana, pikkuinen, soma viettelijätär!” Pikku kirjelijäpukkeet ovat täynnä hellittelyjä, huokauksia, anteeksipyyntöjä ja sopimisia tapaamisista. Snellman eli todellista kuumien tunteiden kesää.

Hyvän huomenen toivotuksen morsiamelleen yöllä 02.00 kirjoittamassaan kirjelappuksessaan hän haaveili siitä, miten hänen ajatuksensa leijuivat neidon pieluksen tienoilla, ”ja miten sydämeni ja huuleni kaipaavat päästä aivan sen lähelle.” Nuoripari teki veneellä romanttisia huvimatkoja. Sulhanen opetti hellästi morsiamelleen onkimista ja pujotti madot onkeen hänen puolestaan. Yhteinen ilo oli suuri, kun saalistakin tuli. Silmäykset olivat paljon puhuvat. Näillä retkillä soutajana

mukana ollut renkipoika Oskar saattoi vain todeta nähneensä:” miten suurella nerolla on suuret tunteet.”

Jeanetten ja Snellmanin suhde tuli julkiseksi Johannan nimipäivänä 21.7., kun Kuopion seurapiiri kutsuttiin aamupäivällä apteekkari Wennbergin luokse kahvikutsuille, jonka jälkeen siirryttiin Harjulaan viettämään juhlia. Torvisoittokunta otti juhlakulkueen vastaan ja Snellman aloitti ensimmäisen katrillin. Julkisesti ei puhuttu kihlajaisista. Samana päivänä Saimassa julkaistiin kuitenkin kihlajaisruno ”taivaan hohde hymyvä, Hellän katses kirkastaapi”

Kihlajaispäivän jälkeen Snellman pyysi juhliin osallistuneelta nuorisolta palstantäytettä Saimaan ja kehotti kyhäämään jotain huvittavaa. Syntyi ”Ylioppilaiden tilapäisruno laulun jumalattarelle”. Snellman liitti siihen johdannon, jonka mukaan nämä nuoret olivat jonkin aikaan oleskelleet paikkakunnalla ja uudistaneet lemmiskelysanastoa paikkakunnan kauniiden naisten johdolla. Runollaan he tahtoivat todistaa, että laulun jumalattaret voivat edelleen pitää heitä uskollisina rakastajina.

Snellman rentoutui lopullisesti vasta virallisten kuulutusten jälkeen 10.8., kun morsiamen isän kirjallinen suostumus oli saatu. Ystävälleen Tengströmille hän paljasti: ”Olen morsiamen nuoren iän takia pelännyt hätiköityyn päätökseen perustuvaa vastausta, joten sitova on ollut vasta kirjallinen lupaus kuulutuksia varten eikä minulla ole ollut oikeutta puhua asiasta, jonka kaikki silti ovat tienneet.” Snellman selitti ihastumisensa ja ratkaisunsa yksinkertaisesti:” Elämä tuntui raskaalta. Tyttö oli houkuttelevan kaunis ja lempeä. Hänen hellästä luonteenlaadusta kuuli vain yhdenlaisen mielipiteen.” Snellman oli miettinyt vielä vuoden, sitten kosinut ja antanut kolme kuukautta vastausaikaa tehdä päätös vapaasti. Toisaalta Snellman tunnusti myös haasteet: ”Minua taas vetää puoleensa lempeä naisellinen olemus. Millään muulla on silloin vähän merkitystä; aika ja kärsivällisyshän

johtavat siihen, että muut vaatimukset täyttyvät. Hankalaa tässä on vain se, että minulla on molempia vain vähän.”

Tengströmille Snellman kertoi, että jatkossa hänen tunnuslauseensa on ”ei kirjoja, vaan lapsia”: ”kaalin ja perunan viljelystä, halkojen edullisemman hinnan käyttämisessä jne. on alussa huolehdittavaa kylliksi.” Snellman koki, että hänen elämässään oli alkanut rohkea elämänuskoinen vaihe, kun hän oli voittanut omakseen älykkään naisen elämäntoverikseen. Tunnelmat kiteytyvät Saimassa ilmestyneeseen tutkielmaan ”Nuorukaisen ja miehen ihanteet”, missä hän kiteytti kodin merkityksen seuraavasti:” Perheen ulkopuolella ihminen kykenee vain irrallisina fragmentteina sanojen tai tekojen avulla välittämään toisille ihmisille sen, mitä hän jaloimmin tuntee ja ajattelee. Mutta perheessä hänelle on suotu tilaisuus siirtää rakastavasti huolehtien kasvavaan sukupolveen kaikki jalo ja hyvä, mitä hänen hengessään liikkuu ja näin siirtää uuteen polveen hänen kuolemattoman olemuksensa paras osa. Ja tämän kaipuu samoin kuin side, jolla se sitoo, on kai jos mikään omiaan vapauttamaan egoismista ja veltosta pelkästään oman onnellisuuden kaipuusta.”

Mielihyvä purkautuu sarjaksi voitonriemuisia runoja, joista suurin osa julkaistaan runokirje Neckenissä: Yön ilo, Hän on tällainen, Hän on myös tällainen, Nuppu ja ruusu. Ajatukset kiteytyvät Johannan 20-vuotissyntymäpäivärunon viimeisessä säkeessä: ”Ja tuntee, rakkaus yhteinen, luonasi kodin saa, se elävänä pitää sen, ikuista puolustaa.”

Arki koitti kuitenkin nopeasti aviopuolisoiden suhteessa. Vaimon sulkeutuneisuus ja laimea into yleisiä asioita kohtaan alkoi vaivata nopeasti Snellmania. Runossa ”Timantin myötä” hän luonnehti vaimoaan tuskan kirkkaaksi jalokiveksi, jolle esitti vetoimuksen:” Siis sisintäsi, salli hellän ystäväsi, tutkiskella kaikin tavoin.” Varsinaista avioliittoleiriä käytiin kuitenkin kirjeenvaihdossa, kun Snellman matkusteli usein. Eräässä kirjeessään Snellman valitti sitä, että puoliso ei ole koskaan

kysynyt mikä hänen mieltään on painanut, vaikka koko muu maailma tiesi, miten häntä painostetaan. Hän kuitenkin arvasi, että vaimo ei tiennyt ehkä tästä mitään, eikä voinut antaa lohdutusta mitä mies ei voinut muualta saada. Siksi Snellmanin kiivaimmat sanat kumpusivat tästä tuskasta, joka kiihdytti hänen mieltään. Hän haaveili vain kodista, joka olisi pakopaikka ulkopuolisilta paineilta.

Kirjeen lopuksi Snellman halusi kuitenkin kiittää puolisoaan ihanan hartaasta rakkaudesta sekä maltillisuudesta, hyvydestä ja kärsivällisyydestä hänen kiivauttaan kohtaan. ”Säilytä sydämesi tuollaisena, niin en voi koskaan olla onneton”. Kirjeensä Snellman kuitenkin päättää: ”Oi hyvä Jumala, suo minulle vikani ja virheeni anteeksi, ja anna minun vielä kerran nähdä tuo koti ja painaa sydäntäni vasten ne joita rakastan yli kaiken maan päällä.”

Käännekohta ja suhteen eheytyminen oli vuoden 1847 Euroopan kierros, jonka aikana rakkaus karaistui suorapuheisissa kirjeissä käytännön teoiksi heidän suhteessaan. Kypsymisen astetta kuvaa esimerkiksi kohtaaminen Dresdenissä, jossa Snellman oli pakahtua riemusta, kun kauan odotettu kirjenippu oli vihdoinkin hänen käsissään. Matka hotellille sujui juoksujalkaa ja kun Snellman syöksyi kamariinsa, hän puhkesi ensin äänekkäisiin nyhkytyksiin kykenemättä avaamaan kirjeitä. Ensimmäisen kerran hän luki kirjeet ääneti nyhkytien, toisen kerran hymyillen välillä iloisesti. Käytyään välillä jossain hän luki ne palattuaan heti uudelleen ja vielä yöllä neljännen kerran palattuaan kutsuilta. Aamulla varhain hän levitti kirjeet taas eteensä.

Snellmanin mielestä parasta kirjeissä oli, että vaimo ensimmäisen kerran kertoi suoraan tunteistaan. Miten ihastunut hän oli vaimonsa ajatuksiin ja aikeisiin, joista hän nyt ensimmäisen kerran sai kuulla. Snellmanin luottamus puolison tahtoon ja elämän onneen ei voinut enää tämän jälkeen kadota tulevaisuudessa. Erityisen vaikuttanut hän oli vaimonsa ajatuksista tyttären tulevaisuudesta, koska äidiltään hänen sielunsa saa enimmäkseen eväät: ”Ihminen valmistaa omaa kuolemattomuuttaan

lastensa henkisen kasvun kautta. Hyvä Jumala, miten suuri vastuu onkaan; ja miten sen tulisi velvoittaa meitä karttamaan kaikkea, mikä on epäjaloa, ja kokoamaan kaikkea, mikä voi jalostaa mieltä ja muodostaa totisen onnen.”

Puolisoiden riidat johtuivat tavallisesti Snellmanin syyllisyydentunteesta jättää nuori vaimo ja pienet lapset usein kotiin toistuvien matkojen takia. Usein niiden aiheuttamista vaimo anoi ensin anteeksi: ”Minä olen näkevinäni sinut yhtä huolissa ja vihassa kuin silloin kun erottiin. Älä ole sitä Rakas Puoliso, enhän minä taaskaan voi kuin rukoilla sinua unohtamaan kaiken mitä oli ja toivomaan sentään, että kaikki Luojan avulla kääntyisi paremmaksi.” Vaimo oli hätäntynyt miehensä käyttäytymisestä ja kysyi miten katkeraa elämä olisi, jos tämä lakkaisi rakastamasta häntä ja miten tyhjä maailma olisi, jos tämä ei rakastaisi häntä. Vaimo pyysi unohtamaan hänen lapsellisuutensa: ”Minulla on ihanaa, kun minulla on sinut rakas mieheni, ja tietää että sinä taistelet toden ja oikea puolesta, uskotko etten minäkin olisi kykenevä jättämään kaiken sen vuoksi, nimittäin, tämän maailman turhia huvituksia, ja elää vain itsellemme sisäistä elämää.”

Mieluisia uutisia olivat perheen kasvaminen. Vaimo yllätti Snellmanin kolmannen lapsen raskausuutisella seuraavassa kirjeessä: ”Tuntuu etten minä olen ihan terve, mutta ei se mitään vakavaa vaivaa ole. Voi suo Jumala että se olisi totta, minä kiittäisin Luoja sydämen pohjasta, ja olisin iloinen, sehän on vallan ihana tunne, vaikka huolta siitä tulee.” Hän pyysi olemaan kertomatta kenelläkään, koska häntä ujostutti ja toivoi ettei kirjettä näe kukaan. Tämän jälkeen hän kirjoitti kirjeen melkein joka päivä. Vauvauutisen Snellman otti iloiten vastaan: ”Sinun ujoa luottamustasi ihana, ihana Puolisoni olen odottanut. Muistat varmaan, mitä kerran sanoin Sinulle; luullakseni 16. kesäkuuta. Ehkä olisin suonut, että olisit vähän pidempään säästynyt uusilta huolilta. Mutta Sinun oma iloinen tunteesi lohduttaa minua; ja tapahtukoon Herran tahto! On parempi, että saan elää ja nähdä lapsiraukkojen varttuvan vähän isommiksi, ennen kuin siirryn tuolle puolen.”

Snellman varoitteli vaimoaan hyppäämästä vaunujen astinlaudalta, nousemaan kiirehtimättä ja eikä juoksemaan jyrkkiä portaita.

Snellmanin lempiaihe väsyneenä oli kirjeissä maalailta vaimolleen sitä, miten haudan partaalla hän rasitettuna oli. Toisin kuitenkin kävi, koska vasta 12 vuotta kestänyt avioliitto päättyi yhtäkkiä vain 29-vuotiaan Johanna-vaimon menehtymiseen seitsemännen lapsen syntymään. 50-vuotiaana leskeksi jäänyt Snellman kirjoitti lohduttomana sisarelleen Anna von Essenille: ”Kaikki tapahtui yhdessä viikossa. Istun tässä maahan lyötynä, viiden äidittömän ympäröimänä, joista vanhin, tyttö, ei vielä ole 11 vuoden vanha, nuorin poika, 20 kuukauden ikäinen. Kaunis lempeä, kärsivällinen, sydämellisen hellä äitimme oli vasta 29-vuotias. Tiedäthän, että lohtunani on ollut ajatus, että kun pian täältä eroan, lapset olisivat hänen hoivissaan ja hän näkisi heidän pääsevän järkevään ikään. Jumala, meidän Herramme, on tahtonut riistää minulta tämän lohdutuksen sekä kaiken jäljellä olevien päivieni ilon. Minun on se kestettävä ja tahdon yrittää.”

Surutyön keskellä Snellman valmistautui filosofian professuurin hoitamiseen. Luentokursseilla keskeisellä sijalla oli perheen asema valtiokehityksessä. Hänen mukaansa kaikki yhteiskunta lähtee historiallisesti perheestä ja vanhempainrakkaudesta. Perheen tapa ei ole minkään sopimuksen seuraus. Snellman kiinnitti erityistä huomiota lasten kasvatukseen, koska heidän erityinen asemansa eli epäkypsyys kaikissa asioissa vaatii harjoitusta nöyryyteen ja kuuliaisuuteen. Mitä siveellisempää perhe-elämä on, sitä helpommin tuloksiin päästään ilman harjoituksia ja rangaistusta. Loppuun vaikuttaa lapsissa synnytetty vastarakkaus. Siitä tulee jumalanpelko, samoin kuin isänmaallisuus, ihmisrakkaus, oikeudentunto, halu oppia ja tehdä työtä, rohkeus, kärsivällisyys, kohtuullisuus, ilo ja tyytyväisyys.

Näitä periaatteita Snellman toteutti myös huolehtiassaan ikävuosina 50-75 neljän poikansa ja tyttärensä kasvatuksesta. Kahden emännöitsijän jälkeen 22-vuotias tytär

Hanna oli ottanut huolehtiakseen kodista. Neljä poikaa opiskelivat vaihtelevalla menestyksellä ja aiheuttivat huolta elämätavoillaan. Snellman valvoi kaikkien kasvatusta lujalla kädellä mutta hellällä rakkaudella. Viimeisinä vuosinaan isä-Snellmania piristi valtavasti kesällä 1880 vanhimman pojan rakastuminen 32-vuotiaana viipurilaisen kauppiaan tyttäreeseen, 20-vuotiaaseen Anna Maria Alfthaniin. Isän kirje pojalle on riemuisa:” Rakas Hinni. Luoja Sinua siunatkoon ja varjelkoon Sinun tulevaisuuttasi! Sinun onnesi ja mielihyväsi ovat myös minun. Olet kyllin vanha tietääksesi, että kosiorakkaus, vaikka onkin tarpeellista, ei takaa avio-onnea. Siihen vaaditaan syvää velvollisuudentuntoa ja vähäisiä omien oikeuksien vaatimuksia. Sekä ymmärrystä perustaa ja säilyttää vakavarainen koti ja löytää sieltä elämänsä ilo.”

Snellman palasi vielä kerran perherakkauden merkitykseen Henrik ja Caroline Borgströmin kultahääpäivänä 17.7.1877 Tullisaarella, jossa Helsingin 200-jäseninen huippuseurapiiri oli kokoontunut. Täällä Snellman piti ystävälleen lasi kädessä vapisten lämpimän ja liikuttavan runon, jossa korosti kodin, puolison ja lasten, merkitystä elon myrskyjen myllertäessä. Ensimmäinen säkeistö kuuluu: Elon myrskyn myllertäissä/ Sydämes kun vuotaa verta,/Taistoissa et jaksa näissä,/Turvan löydät joka kerta/Täällä valkamassa kodin/Jota silvota ei sodin,/Luona rakkaan puolisosi/turvasi on täysin tosi/Oi turva ihana,/Oi turva ihana”!

Hyvät kuulijat!

Snellmanin kirjoittamat 50 runoa eri yhteyksissä ei sinänsä ole yllättävää, koska hän julisti koko elämänsä monipuolisesti kirjoittamalla useilla eri foorumeilla. Hänen henkinen perintönsä eli koottujen teosten laajuus on 12 000 painosivua. Tässä määrässä runojen laajuus ei sivuissa ole paljon mutta niissä on sanottu paljon pienessä tilassa. Ne osoittavat ne kipupisteet, joista selviytymällä Snellman vahvistui sitkeästi pitämään vakaumuksestaan kiinni. Niiden avulla hän todisti, että mies se on valtiomieskin mutta ennen kaikkea sen, että valtiomieskin on ihminen.